

Т. Г. Сокол, Інститут туризму Федерації профспілок України

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Сокол Т. Г.

Компетентісний підхід до визначення змісту освіти майбутніх фахівців сфери туризму

В статті розглядаються поняття «компетентність» та «компетенція», застосування компетентісного підходу у визначенні змісту освіти менеджерів туристичної індустрії. Ключовою детермінантою є поняття компетентності як особливого типу організації знань, що забезпечує можливість для оволодіння ключовими компетенціями, необхідними для виконання професійних обов'язків менеджера з туризму. Також в статті пропонується модель змісту туристичної освіти, побудована на врахуванні ключових компетенцій менеджера з туризму.

Ключові слова: компетентність, ключові компетенції, модель змісту освіти менеджерів туристичної індустрії.

Сокол Т.Г.

Компетентностный подход к определению содержания образования будущих специалистов сферы туризма.

В статье рассматриваются понятия «компетентность» и «компетенция», применение компетентностного подхода к определению содержания образования менеджеров туристической индустрии. Ключевой детерминантой является понятие компетентности как особого типа организации знаний, обеспечивающего возможность овладения ключевыми компетенциями, необходимыми для выполнения профессиональных обязанностей менеджера туризма. Также в статье предлагается модель содержания туристского образования, построенная на основе учета ключевых компетенций менеджера туризма.

Ключевые слова: компетентность, ключевые компетенции, модель содержания образования менеджера туристской индустрии.

Постановка проблеми: Провідні вчені-педагоги та працівники освіти закономірно вважають, що підвищення якості підготовки спеціалістів слід починати з визначення оптимального складу освіти по кожній спеціальності [1,

с. 9], створення моделі спеціаліста. Моделювання професійно важливих якостей майбутнього спеціаліста та їхнього формування в процесі його професійної підготовки набуває особливої актуальності в умовах сьогодення, створює можливості цілеспрямованого впливу на організацію навчально-виховного процесу [2, с.33]. **Метою** статті є визначення компетентнісного підходу до моделювання змісту освіти майбутніх менеджерів туризму.

Основою більшості сучасних моделей, представлених зарубіжними вченими, є поняття «ключові компетенції», введені в науковий обіг на початку 90-х років ХХ століття Міжнародною організацією праці. Поняття «ключових компетенцій» трактується як загальна здатність людини мобілізувати в ході професійної діяльності здобуті знання та вміння, а також використовувати узагальнені способи виконання дій. Радою Європи визначено п'ять груп ключових компетенцій, котрими має оволодіти людина в процесі здобуття вищої освіти:

- політичні та соціальні компетенції, пов'язані зі здатністю брати на себе відповідальність, бути активними учасниками громадського життя;
- компетенції, що визначають готовність до життя у полікультурному суспільстві, підтримувати клімат толерантності, взаєморозуміння та взаємоповаги між людьми різних культурних і релігійних спільнот;
- компетенції, що забезпечують комунікативні вміння людини на основі спілкування як рідною, так і іноземними мовами;
- компетенції, пов'язані з появою інформаційного суспільства, оволодінням новими інформаційними технологіями;
- компетенції, що реалізують здатність і бажання неперервного здобуття освіти протягом усього життя та забезпечують професійну конкурентоспроможність фахівця, його адаптацію до постійних змін у суспільстві [3].

Компетентнісний підхід в освіті визначається як спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, результатом якого є сформованість

загальної компетентності людини як сукупності ключових компетентностей, інтегрованої характеристики особистості [4, с.66]. О. Овчарук визначає поняття «ключових компетентностей» (key competencies) як таких, що дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах, роблять внесок у поліпшення якості суспільства і сприяють особистому успіху, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер [5, с. 11].

Відповідно до встановлених видів компетентностей виділяють і види компетенцій: ключові (мета, рівень, зміст освіти); загально предметні (певні предмети і освітні галузі); предметні (стосуються конкретного змісту) [6, с. 409]. На думку Т. Ткаченко та М. Бойко, вступ України в Болонський процес поглибив вимоги до результату вищої професійної освіти, що формулюється в категорії «компетенція» / «компетентність», яка відображає суть нової парадигми результату освіти [7, с. 235].

Питання, пов'язані з формулюванням основних понять компетентнісного підходу в освіті, є дуже складними і досі становлять предмет дискусій серед науковців та педагогів-практиків. Найбільше єдності вчені демонструють у визначенні поняття «кваліфікація», яке тлумачиться як рівень підготовленості, ступінь придатності до певного виду, ступінь професіоналізму, виражений у певних соціально-вироблених формах. Особливо ж дискусійним серед науковців є співвідношення понять «компетентності» та «компетенції».

«Словник іншомовних слів» чітко розділяє ці поняття, визначаючи компетентність як «поінформованість, обізнаність, авторитетність», а компетенцію – як «коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід». «Новий тлумачний словник української мови» фактично об'єднує ці два поняття у термін «компетенція», визначаючи його як «добра обізнаність з чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи». «Енциклопедія освіти» трактує «компетенцію» як відчужену від суб'єкта, наперед задану соціальну норму (вимогу) до освітньої підготовки учня, необхідну для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто

соціально закріплений результат, а «компетентність» – як результат набуття компетенцій, який на відміну від «компетенції» передбачає особистісну характеристику, ставлення до предмета діяльності. Тобто, «компетенція» характеризує посаду, а «компетентність» – конкретного робітника.

Харківські вчені виокремили три основних підходи до визначення співвідношення понять «компетентність» і «компетенція». Перший підхід характеризується тим, що обидва терміни вживаються як синоніми. Представники другого підходу вважають компетенції складниками компетентності. Згідно з третім підходом, поняття «компетенція» тлумачиться як коло повноважень певної особи, перелік соціальних вимог до її діяльності в певній сфері, тоді як «компетентність» означає узагальнену здатність особистості до діяльності [8, с. 15].

Вчені-дослідники тлумачать «компетентність» як реальну здатність до досягнення глобальної мети або особливий тип організації знань, що забезпечує можливість прийняття ефективних рішень, зокрема й в екстремальних умовах, уміння впоратися з життєвими ситуаціями, більшість яких навіть неможливо прогнозувати. «Професійна компетентність» визначається дослідниками як професіоналізм особистості, властивість особистості, яка дозволяє їй продуктивно вирішувати завдання, сукупність знань і вмінь, необхідних для професійної діяльності, ступінь відповідності вимогам професії, сформованості професійних навичок, що дозволяють ефективно вирішувати професійні завдання, готовність на високому професійному рівні виконувати свої фахові та посадові обов'язки, інтегральна характеристика ділових та особистісних якостей спеціаліста, що відображує рівень знань, умінь, досвіду, достатній для досягнення цілей професійної діяльності, а також соціально-моральну позицію особистості.

У той же час «компетенція» визначається вченими як сфера застосування знань, коло питань, явищ, в яких фахівець є авторитетом, коло повноважень, соціальна вимога, абстрагована, взята безвідносно до особистості норма,

загальна здібність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, тобто на компетентності.

Е. Зеєр стосовно професійної освіти констатує, що компетентність людини визначають її знання, вміння та досвід, а здатність мобілізувати знання, вміння та досвід у конкретній соціально-професійній ситуації характеризує компетенцію професійно успішної. Він також вводить поняття «ключових кваліфікацій» як «метапрофесійних утворень» широкого радіусу використання, які включають базові компетентності, ключові компетенції та метапрофесійні якості [9, с. 5 – 49].

На нашу думку, між цими різними за змістом поняттями існує тісний детермінуючий зв'язок. Компетентність фахівця зумовлює коло його компетенцій. В свою чергу, компетенції, які мусять бути притаманні фахівцю певної професії, вимагають від нього відповідної компетентності. Рівень цієї компетентності визначає кваліфікацію працівника. Академічна (освітня) кваліфікація менеджера туристичної індустрії як спеціаліста з комплексного управління повинна забезпечити йому достатній рівень освітньої компетентності для оволодіння ключовими компетенціями, необхідними для виконання професійних обов'язків менеджера з туризму та споріднених (похідних) професій, об'єднаних поняттям туристичної індустрії: менеджера (управителя) туристичних агентств та бюро подорожей, менеджера (управителя) в готелях та інших місцях розміщення, менеджера (управителя) в закладах ресторанного господарства. Ключовою детермінантою у цій тріаді – компетентність, компетенція, кваліфікація – є поняття компетентності. Саме компетентність, на думку деяких вчених повинна стати на сучасному етапі «головним освітнім конструктом моделі майбутнього фахівця» [10, с. 524].

Г. Малик визначає компетенцію як результативно-діяльнісну характеристику професійної підготовленості випускника ВНЗ і вказує, що до структури цього складного утворення дослідники включають:

- 1) когнітивну складову (знання);

2) операційно-діяльнісну складову (когнітивні й практичні уміння і навички);

3) праксеологічну складову (досвід);

4) аксіологічну складову (цінність, етику);

5) мотиваційну складову (мотив, професійне самовизначення);

6) емоційну складову (емоції, ставлення, відношення);

7) ауто психологічну складову (Я-концепції);

8) професійно-значущі якості [11, с.311-312].

В своїй роботі Г. Малік наводить модель ієрархії освітніх результатів у вищій освіті, розроблену Е. Джоунз (Jones E. Defining and assessing learning: Exploring competency-based initiatives / Jones E., Voorhees R., Paulson R. – Washington, DC: Council of the National Postsecondary Education Cooperative, 2002), яка розглядає компетенцію як елемент вищого порядку в ієрархії результатів, здобутих у ході навчального процесу. В основі моделі, яка має пірамідальну форму, знаходяться професійно-значущі якості майбутнього фахівця. Набуті в процесі навчання знання та вміння трансформуються в компетенцію [там само]. На нашу думку, враховуючи аналіз співвідношення понять «компетентність» / «компетенція», тут мова йде про формування компетентності фахівця, в основі якої лежать не тільки професійно-значущі, а й особистісні його характеристики. Як зазначають І. Зязюн та Г. Сагач, нині важливості набувають саме особистісні якості людини, які не лише визначають її суто професійні характеристики, але й спосіб мислення, рівень культури, інтелектуальний розвиток [12, с. 65].

На думку В. Федорченка, проблему моделювання змісту освіти не можна назвати новою, проте вона набуває особливого значення на сучасному етапі, коли не тільки змінюються вимоги до підготовки спеціалістів, а й відбудовується цілісна система неперервного навчання. Розв'язання означеної проблеми має теоретичне і практичне значення. Перше полягає в тому, що модель відображає в загальних рисах теоретичну концепцію змісту освіти, що є

підґрунтям підготовки конкретного фахівця, друге – в тому, що модель є основою створення нормативної навчальної документації [13, с. 183].

В моделі змісту туристичної освіти, яка пропонується у даній статті (рис. 1), також використано блочно-модульний тип побудови.

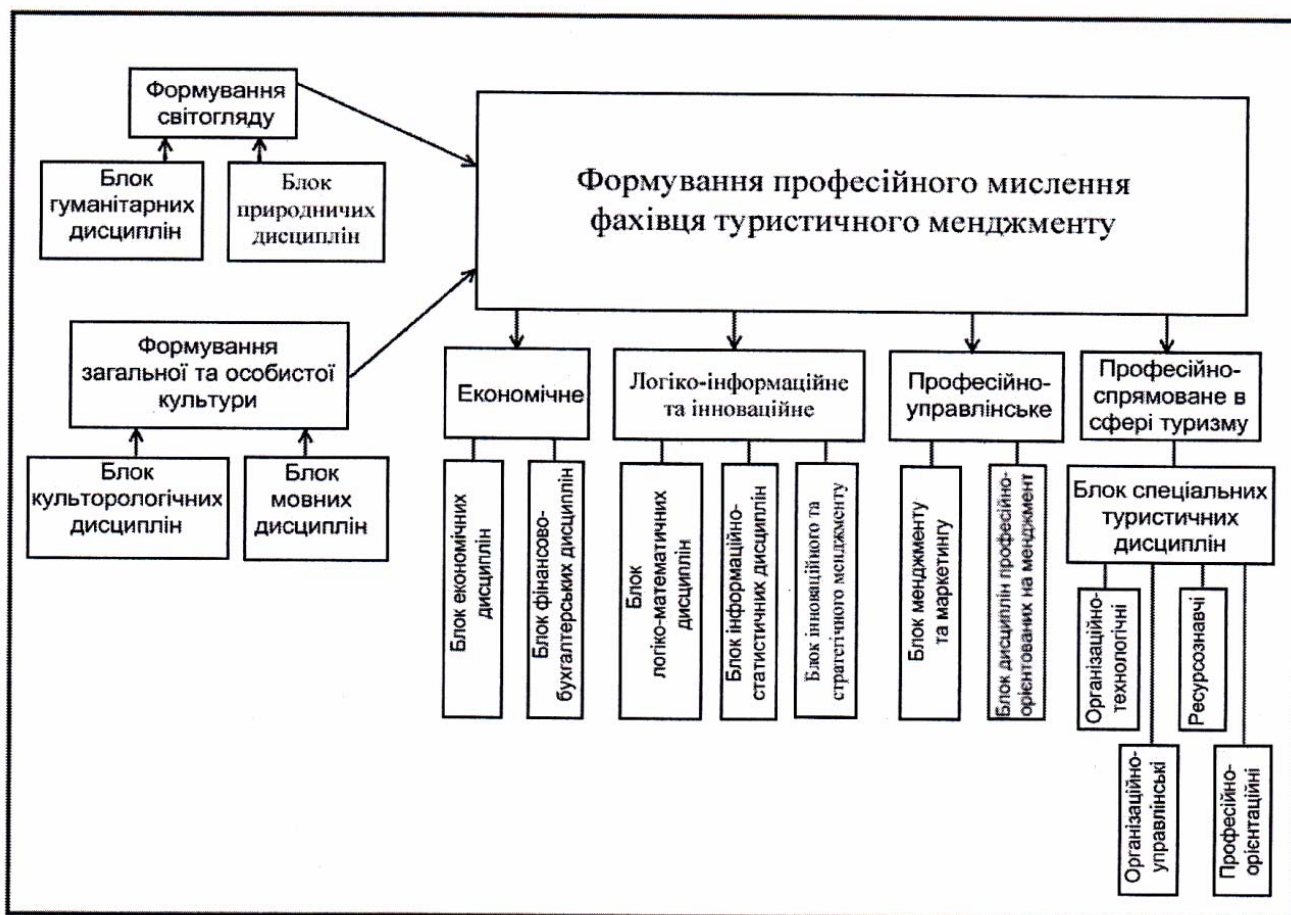

Рис. 1. Модель змісту освіти менеджерів туристичної індустрії

(Джерело : авторський проект)

За основу моделі ми беремо модель професійної підготовки менеджера туристичної індустрії, а також – висновок про те, що результатом освітньо-виховного процесу професійної підготовки менеджера туристичної індустрії повинен стати розвиток його світогляду, професійного, економічного, логіко-інформаційного та інноваційного мислення, розвиток його загальної та особистої культури. Саме на цей результат спрямовані відповідні модулі навчальних дисциплін, об'єднані у відповідні блоки.

Розроблена модель пояснює у загальних рисах теоретичну концепцію змісту освіти, що є підґрунтям підготовки менеджера туристичної індустрії у ВНЗ України, та може служити основою створення нормативної навчальної документації.

Література

1. **Дидактическая** прогностика (некоторые актуальные проблемы теории и практики) / Б. С. Гершунский, Я. Пруха. – К. : Вища школа, 1979. – 240 с.
2. **Ковальчук Г. О.** Активізація навчання в економічній освіті: навч. посіб. / Г. О. Ковальчук. – 2-е вид., доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 298 с.
3. **Key Competences for Lifelong Learning – A European Reference Framework: Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning** [Електронний ресурс] // Commission of the European Communities / – Brussels, 2005. – р. 14-20. – Режим доступу : <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/dok>
4. **Пометун О. І.** Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека освітньої політики: колективна монографія / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – С.66-72.
5. **Овчарук О. В.** Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українська перспективи: бібліотека освітньої політики: колективна монографія / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 6-15.
6. **Енциклопедія освіти** / Акад. пед. наук України / гол. ред. В. Г. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. **Ткаченко Т.І.** Формування професійної компетентності менеджерів туризму / Т. І. Ткаченко, М. Г. Бойко // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: зб. наук. пр. – К.: Тонар, 2007. – С. 233-238.

8. **Компетентнісний** підхід в освіті: методичні рекомендації керівним педагогічним кадрам для проведення науково-практичних семінарів з питань впровадження компетентнісного підходу в практику роботи ВНЗ / за ред.: І. В. Гавриш, К. А. Юр'євої. - Харків : ХОНМІБО, 2005. – 92 с.

9. **Зеер Э. Ф.** Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: учебное пособие / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.

10. **Самойленко П. В.** Формування моделі фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня "Магістр" – випускника хіміко-біологічного факультету педагогічного університету / П. В. Самойленко, О. В. Білоус // Вища освіта України: Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору: в 5 т. – К., 2008. – Т. 5 (12). – Дод. 3. – С. 524-530.

11. **Малик Г. Д.** Структура компетенції // Вища освіта України: Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору: в 5 т. – К., 2008. – Т. 5 (12). – Дод. 3. – С.310-316.

12. **Зязюн І. А.** Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів / І. Д. Зязюн, Г. М. Сагач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.

13. **Федорченко В. К.** Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: [монографія] / В. К. Федорченко; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Слово, 2004. – 472 с.

Sokol T.G.

Competence conception of determination the educational content of the professional tourist industry managers training

The article examines the concept of competence, analyzes the competence approach to the determination the competence concept of determination the educational content of the tourist industry managers' training. The key determinant is the notion of competency as a specific type of knowledge organization which provides the possibility to acquire key competences necessary for carrying out professional duties of the managers of tourism. In the article there also has been

offered the model of tourist education content created on the basis of key competences duties of the manager of tourism.

Key words: competence, key competences, model of educational content of the tourism industry managers'training.

Відомості про автора

Сокол Тетяна Георгіївна – завідувач кафедри спеціальних туристичних дисциплін факультету туристичного менеджменту Інституту туризму Федерації профспілок України. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики професійної підготовки кадрів для сфери туризму.

Стаття надійшла до редакції 13.04.2012 р.

Прийнята до друку 28.09.2012 р.